

контексте диалога культур и цивилизаций. Воронеж : ИСТОКИ, 1996. 239 с.

11. Фурманова В. П. Межкультурная коммуникация и лингвострановедение в теории и практике обучения иностранным языкам. Саранск : Изд-во Мордовского ун-та, 1993. 124 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНО-МОВЛЕННЄВИХ СИТУАЦІЙ У ПРОЦЕСІ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ УЧНІВ 5 КЛАСІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Михайло Яковчук,
*науковий співробітник
відділу навчання іноземних мов
Інституту педагогіки НАПН України,
Заслужений вчитель України*

Упровадження компетентнісного підходу в закладах загальної середньої освіти – одне з важливих концептуальних положень оновлення змісту та якості освіти. Основним завданням компетентнісного підходу є не лише оволодіння предметними знаннями, але й уміннями ефективно застосовувати їх на практиці як інструмент розв’язання різноманітних життєвих проблем.

Основний зміст навчання іноземних мов можна розглядати як дидактично доцільно дібрану й особливим способом організовану структуру навчальних дій учнів, спрямовану на оволодіння спілкуванням в усній та письмовій формах відповідно до комунікативних намірів, які узгоджуються зі змістом навчальної програми. Це означає, що вчитель має організовувати навчальну діяльність на уроках іноземних мов у такий спосіб, щоб вона була адекватною її цілям: навчати говорити через говоріння, читати через читання, слухати через аудіювання, писати через письмо. Саме в цьому твердженні і полягає основна сутність компетентнісно орієнтованого навчання [3, с. 12–13].

У зв’язку з цим, визначальною характеристикою компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів 5 класів є дидактично доцільний добір і раціональна методична організація навчальних матеріалів, які використовуються для формування іншомовної комунікативної компетентності та сприяють створенню умов для розкриття й розвитку індивідуальних потенційних можливостей школярів. Найбільш повною мірою виконання комунікативних завдань проявляється у процесі вирішення навчальних мовленнєвих ситуацій, змістом яких передбачається монологічне,

діалогічне спілкування різних учасників навчального процесу в межах програмової тематики.

Зміст навчально-мовленнєвої ситуації формулюється в завданні, де зазвичай вказуються: а) мета діяльності; б) обставини, за яких вона виконується; в) об'єкт, який підлягає обговорюванню; г) суб'єкт, який бере участь в обговорюванні [2, с. 32]. Якщо метою ситуації передбачається спілкування в межах кількох тем або ж завдання сформульовано дещо узагальнено, то, на наш погляд, доцільно його конкретизувати мовленнєвими опорами у вигляді плану, запитань тощо. Саме така форма презентації змісту ситуації використовується в деяких підручниках іноземних мов.

У ситуаційних завданнях моделюються мовленнєві ситуації, тобто створюються умови, які залучають учнів у процес спілкування, мотивуючи їхні дії. Для наближення до життя створюваних на уроці ситуацій необхідно добирати такі з них, які відбуваються в повсякденному житті учнів, є зрозумілими для них у межах програмової тематики для 5 класу і не вимагають додаткових пояснень.

Аналіз змісту чинної програми з іноземних мов та узагальнення його результатів дають змогу проілюструвати послідовність і наступність формування ключових компетентностей учнів 5-х класів [1]. Такі компетентності, як спілкування державною (рідною) мовою, спілкування іноземною мовою, уміння вчитися впродовж життя, ініціативність і підприємливість, соціальна та громадянська компетентності формуються постійно у процесі навчання іноземної мови, незалежно від теми чи змісту завдань, інші, як-от математична компетентність, основні компетентності у природничих науках і технологіях, обізнаність та самовираження у сфері культури, екологічна грамотність і здорове життя формуються виключно в межах певних тем. З огляду на це, у формуванні низки цих компетентностей зростає роль учителя, який може впливати на тематику завдань, добір лексичних одиниць для засвоєння учнями.

У формулюванні ситуацій у 5-х класах дається загальний зміст висловлювання (про що говорити/писати). Учні повинні конкретизувати зміст висловлювання та оформити його в мовному аспекті відповідно до змісту ситуації. Наприклад:

Уяви, що твій іноземний друг/твоя іноземна подруга просить тебе написати йому/їй листа і розповісти про місто/село, де ти живеш.

Для розуміння висловлено вище наведено приклади мовленнєвих ситуацій відповідно до компетентнісного підходу, тематики та вимог навчальної програми для 5-х класів.

Багато підлітків полюбляють проводити свій вільний час на природі. Уяви, що твій іноземний друг/твоя іноземна подруга приїжджає до тебе в гості. Він/вона виявляє інтерес для пізнання природи твого рідного краю. Розкажи йому/їй :

- *Чи любиш ти природу?*
- *Що для тебе означає природа?*
- *Які тварини живуть в твоїй місцевості?*
- *Опиши ландшафти у твоїй місцевості.*

Ця мовленнєва ситуація, яку пропонує вчитель під час вивчення теми **«Природа навколо нас»**, спрямована на формування та розвиток в учнів культури екологічного мислення.

Наступне ситуаційне завдання **«Подорож»** передбачає навчити учнів мовленнєвих формул, які використовуються у процесі соціальної взаємодії, і формують у них соціальну та громадянську компетентності:

Уяви, що ти готуєшся зі своїми однокласниками до подорожі. Поспілкуйтесь і з'ясуйте:

- *який маршрут подорожі ви оберете;*
- *які транспортні засоби ви будете використовувати під час подорожі;*
- *який одяг слід взяти із собою в подорож.*

Для формування природничо-наукової компетентності доцільно застосовувати таку мовленнєву ситуацію під час вивчення теми **«Пори року»**:

Уяви, що ти репортер шкільної газети і береш інтерв'ю у свого однокласника/своєї однокласниці. Розпитай в нього/в неї про його/її улюблену пору року:

- *Яку пору року він/вона любить?*
- *Яка погода в цю пору року?*
- *Що він/вона любить робити в цю пору року? [5].*

Під час опрацювання теми **«Свята і традиції»** (підтема **«Різдво»**) доцільно заохочувати учнів пояснити уявному іноземному другові, як святкують Різдво в Україні. Таким чином в учнів формується культурна компетентність. Приклад такої ситуації:

Розкажи своєму іноземному другу/своїй іноземній подрузі, як святкують Різдво в Україні.

Формування такої ключової компетентності як спілкування державною мовою відбувається шляхом застосування українознавчого компонента в усіх видах мовленнєвої діяльності. Передусім це можливо в межах тем **«Україна»**, **«Свята і традиції»**, **«Харчування»**, у процесі вивчення яких учні 5-х класів

дізнаються про національні традиції святкування визначних свят, розповідають про українські традиційні страви. Приклад ситуативного завдання:

Уяви, що твій іноземний друг/твоя іноземна подруга просить тебе розказати про українську національну кухню.

Формування математичної компетентності відбувається ситуативно під час розв'язання учнями комунікативних і навчальних проблем із використанням логіко-математичного інтелекту. Так, під час вивчення теми «Одяг» (підтема «Купувати одяг») пропонується ситуація:

Ти в магазині і хочеш купити собі футболку. Поспілкуйся з продавцем-консультантом. З'ясуй:

- *чи є в магазині футболка, яка тебе цікавить;*
- *де її можна приміряти;*
- *скільки вона коштує;*
- *де можна заплатити.*

Компетентність, обізнаність і самовираження у сфері культури потребує сформованих умінь використовувати мову для духовного, культурного й національного самовираження; дотримуватися культури мовлення, висловлювати іноземною мовою власні почуття, переживання й судження. Вона формується в межах тем «Харчування» (національні страви), «Україна та Німеччина» (загальні відомості про Україну та країну, мова якої вивчається), «Рідне місто/село» (основні історичні та культурні відомості), «Свята і традиції» (календар свят, традиції святкування в Україні та країні, мова якої вивчається) тощо. Під час вивчення підтеми «Моє рідне місто» пропонується ситуація:

Приймаючи гостей – іноземних учнів, ти супроводжуєш їх під час екскурсії містом і розповідаєш про його визначні пам'ятки.

Для забезпечення ефективності компетентісно орієнтованого навчання іншомовного спілкування учнів 5-х класів доцільно виокремлювати два етапи: 1) підготовчий доситуативний і 2) творчий ситуативний. Саме робота учнів у межах цих етапів (виконання відповідних вправ і завдань) дає їм можливість оволодівати механізмами ситуативного спілкування [4, с. 35].

Під час вивчення теми «Відпочинок та дозвілля» на підготовчому доситуативному етапі проводиться діяльність із формування навичок оперування новим лексичним матеріалом. Учні пропонується виконувати мовні вправи на підстановку, трансформацію, заповнення пропусків у реченнях, доповнення речень тощо. Приклад доситуативного завдання:

Доповни текст нижче поданими словами! (учні заповнюють пропуски в тексті).

Творчий ситуаційний етап передбачає усвідомлення учнями змісту сформульованої навчально-мовленнєвої ситуації як творчого комунікативного завдання, виконання якого доцільно розпочинати з розуміння школярами об'єкта, що на нього спрямовуються мовленнєві дії, місце і час, у межах якого суб'єкт здійснює комунікативну діяльність. Приклад ситуаційного завдання:

Ти проводиш своє дозвілля дуже цікаво. Розкажи своєму німецькому другу (подрузі), що ти любиш робити у свій вільний час?

Зміст презентованих ситуацій передбачає виконання учнями навчальних комунікативних дій, що узгоджуються з певними компетентностями, формування яких за програмовою тематикою спілкування може здійснюватися в 5-х класах. У процесі іншомовного спілкування в межах цих ситуацій учні активізують мовні засоби, характерні для певної ключової компетентності, та вдосконалюють власний досвід комунікації в межах предметних компетентностей, адаптуючись у такий спосіб до реальних умов мовленнєвої взаємодії.

Отже, формування ключових компетентностей учнів 5-х класів у процесі навчання іноземної мови має здійснюватися комплексно, передусім через добір ситуаційних завдань, які самостійно може пропонувати вчитель відповідно до рівня навчальних досягнень його учнів та їхніх потенційних можливостей.

Список використаних джерел

1. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов. 5–9 класи : Наказ МОН України від 7 червня 2017 р. № 804. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/programi-inozemni-movi-5-9-12.06.2017.pdf>

2. Редько Валерій. Інтерактивні технології навчання іноземної мови. *Рідна школа*. 2011. № 8–9. С. 28–36.

3. Редько В. Г. Організація компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі : метод. рек. Київ, 2019. 36 с.

4. Редько В. Г., Яковчук М. В. Дидактичне моделювання мовленнєвих ситуацій як засобів компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 1. С. 30–42.

5. Сотникова С. І., Гоголева Г. В. Німецька мова (5-й рік навчання), 5 клас : підруч. для закл. загальн. середн. освіти. Харків : Ранок, 2018. 240 с.